

Modül (öneri) No	293
Öğrenme Alanı (Temel konu)	Ubudiyet (Allah’a karşı hizmetler)
Modül (Alt konu)	Bir Kulluk Türü Olarak Dua
Amaçlar	- Duanın bir sırr-ı azîm-i ubudiyet (kulluğun büyük bir sırrı) olduğunu ve insanın "acz ve fakr" (güçsüzlük ve ihtiyaç) lisanıyla Yaratıcıya yönelmesinin fitrî bir ihtiyaç olduğunu kavrar. "Bana dua edin, size cevap vereyim" ayeti ışığında, her duaya bir cevap verildiğini ancak bu cevabın kabul edilme şeklinin (aynı matlubun verilmesi, daha iyisinin verilmesi veya hiç verilmemesi) Allah'ın hikmetine bağlı olduğunu anlar. - Duanın sadece dille yapılan bir eylem olmadığını; istidat (yetenek/çekirdeklerin duası), ihtiyac-ı fitrî (canlıların rızık isteği) ve lisan-ı ızdırar (çaresizlerin duası) gibi çeşitleri olduğunu fark eder. - Dünyevi maksatların (yağmursuzluk, hastalık vb.) duanın gayesi olmadığını o ibadet ve duanın vakitleri olduğunu öğrenir.
Süre	40 dk.
Seviye	Seviye-2
Yöntem ve Teknik-Etkinlik	Dua Yazma: Katılımcıların, metinden edindikleri "aczini ve fakrını ilan etme" şuuruyla kendi samimi niyazlarını kaleme almalarıdır. Pazaryeri: Katılımcıların yazdıkları veya seçtikleri duaları birbirleriyle paylaşarak, duanın manevi zenginliğini ve farklı ihtiyaç dillerini keşfetmeleridir.
Materyal ve Teknoloji	Kâğıt, kalem
İşleniş/Öğrenme-öğretme süreci	Giriş: Derse, "Duanız olmazsa ne ehemmiyetiniz var?" ayetiyle başlanır. İnsanın nihayetsiz ihtiyaçları karşısında duanın "hazine-i rahmetin anahtarı" olduğu vurgulanır. Analoji (Hekim ve Çocuk): Metindeki hasta çocuk ve hekim örneği anlatılır. Hekimin çocuğun "Bana bak" çağrısına "Lebbeyk" (Buyur) demesi gibi, Allah'ın da her duaya cevap verdiği; ancak çocuğun zararlı gördüğü ilacı istemesi durumunda hekimin daha iyisini vermesi veya hiç vermemesi gibi Allah'ın da hikmetiyle muamele ettiği açıklanır.

	• Dua Çeşitleri Üzerine Konuşma: Tohumların sümbüllenenmek için yaptığı "istidat" duası ve acıkmış bir hayvanın "ihtiyac-ı fitrî" duası örneklendirilir. • Dua Yazma Uygulaması: Öğrencilere metindeki "Acz, nidanın madenidir. İhtiyaç duanın menbaıdır" düsturu hatırlatılarak kendi dualarını yazmaları istenir. • Pazaryeri Uygulaması: Katılımcılar yazdıkları duaları veya beğendikleri ayet/me'sur duaları yakalarına takarak sınıfta dolaşırlar. Birbirlerinin dualarını okurlar ve kendilerini etkileyen duaları arkadaşlarıyla takas ederler.
Ölçme ve Değerlendirme	• Değişim Analizi: Pazaryeri etkinliğinde kartlarını değiştiren öğrencilere şu sorular sorulur: "Neden bu duayı tercih ettin? Hangi kelime veya mana seni etkiledi?" "Metindeki 'Dua eden adam anlar ki birisi var, onun sesini dinler' ifadesi yazdığın/seçtiğin duada nasıl hissediliyor?". • Kritik Soru: "Eğer çok dua edildiği halde bela defolunmazsa, bu durum 'dua kabul olmadı' anlamına mı gelir?" sorusu üzerinden, "duanın vaktinin kaza olmadığı" hakikati sorgulanır.
İlişkili metinler	بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ¹ BEŞİNCİ NOKTA İman, duayı bir vesile-i kat'ıye olarak iktiza ettiği ve fitrat-ı insaniye onu şiddetle istediği gibi, Cenab-ı Hak dahi "Duanız olmazsa ne ehemmiyetiniz var?" mealinde قُلْ مَا يَغْبِئُكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ² ferman ediyor. Hem اُدْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ³ emrediyor. Eğer desen: "Birçok defa dua ediyoruz, kabul olmuyor. Hâlbuki ayet umumîdir; her duaya cevap var," ifade ediyor.

¹ Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

² Furkan Suresi: 77.

³ Bana dua edin, size cevap vereyim (Mü'min Suresi: 60)

Elcevap: Cevap vermek ayrıdır, kabul etmek ayrıdır. Her dua için cevap vermek var; fakat kabul etmek, hem ayn-ı matlubu vermek Cenab-ı Hakkın hikmetine tâbidir.

Meselâ, hasta bir çocuk çağırır: “Yâ hekim, bana bak.”

Hekim, “Lebbeyk,” der, “Ne istersin?” cevap verir.

Çocuk, “Şu ilâcı ver bana” der.

Hekim ise, ya aynen istediğini verir, yahut onun maslahatına binaen ondan daha iyisini verir, yahut hastalığına zarar olduğunu bilir, hiç vermez.

İşte Cenab-ı Hak Hakîm-i Mutlak, hâzır, nâzır olduğu için abdin duasına cevap verir. Vahşet ve kimsesizlik dehşetini, huzuruyla ve cevabıyla ünsiyete çevirir. Fakat insanın hevaperestâne ve heveskârâne tahakkümüyle değil, belki hikmet-i Rabbanîyenin iktizasıyla, ya matlubunu veya daha evlâsını verir veya hiç vermez.

Hem dua bir ubudiyettir; ubudiyet ise, semeratı uhreviyedir. Dünyevî maksatlar ise, o nevi dua ve ibadetin vakitleridir; o maksatlar, gayeleri değil.

Meselâ, yağmur namazı ve duası bir ibadettir. Yağmursuzluk, o ibadetin vaktidir; yoksa o ibadet ve o dua, yağmuru getirmek için değildir. Eğer sırf o niyet ile olsa, o dua, o ibadet halis olmadığından, kabule lâıyk olmaz.

Nasıl ki, güneşin gurubu, akşam namazının vaktidir; hem güneşin ve ayın tutulmaları, kûsuf ve husuf namazları denilen iki ibadet-i mahsusanın vakitleridir. Yani, gece ve gündüzün nuranî ayetlerinin nikablanmasıyla bir azamet-i İlâhiyeyi ilâna medar olduğundan, Cenab-ı Hak, ibadını, o vakitte bir nevi ibadete davet eder. Yoksa, o namaz, açılması ve ne kadar devam etmesi, müneccim hesabıyla muayyen olan ay ve güneşin husuf ve kûsurlarının inkişâfları için değildir.

Aynı onun gibi, yağmursuzluk dahi, yağmur namazının vaktidir. Ve belîyyelerin istilâsı ve muzır şeylerin tasallutu, bazı duaların evkat-ı mahsusalarıdır ki, insan o vakitlerde aczini anlar; dua ile, niyaz ile Kadîr-i Mutlak’ın dergâhına iltica eder. Eğer dua çok edildiği hâlde, belîyyeler defolunmazsa, denilmeyecek ki “Dua kabul olmadı.” Belki denilecek ki, “Duanın vakti, kaza olmadı.” Eğer Cenab-ı Hak, fazl ve keremiyle, belâyı ref etse, nurun alâ nur, o vakit dua vakti biter, kaza olur.

Demek dua, bir sırr-ı ubudiyettir. Ubudiyet ise, halisen livechillâh olmalı. Yalnız aczini izhar edip, dua ile Ona iltica etmeli; rububiyetine karışmamalı. Tedbiri Ona bırakmalı, hikmetine itimad etmeli, rahmetini ittiham etmemeli.

Evet, hakikat-i hâlde, âyât-ı beyyinatın beyanıyla sabit olan: Bütün mevcudat, her birisi birer mahsus tesbih ve birer hususî ibadet, birer has secde ettikleri gibi; bütün kâinattan dergâh-ı İlâhiyeye giden, bir duadır.

Ya istidat lisanıyladır; bütün nebatatın duaları gibi ki, her biri lisan-ı istidadıyla Feyyaz-ı Mutlak'tan bir suret talep ediyorlar ve esmasına bir mazhariyet-i münkeşife istiyorlar.

Veya ihtiyac-ı fitrî lisanıyladır. Bütün zîhayatın, iktidarları dâhilinde olmayan hâcat-ı zaruriyeleri için dualarıdır ki her birisi o ihtiyac-ı fitrî lisanıyla Cevvad-ı Mutlak'tan idame-i hayatları için bir nevi rızık hükmünde bazı metalibi istiyorlar.

Veya ihtiyac-ı fitrî lisanıyladır; bütün zîhayatın, iktidarları dahilinde olmayan hâcât-ı zaruriyeleri için dualarıdır ki, her birisi o ihtiyac-ı fitrî lisanıyla Cevad-ı Mutlak'tan idame-i hayatları için bir nevi rızık hükmünde bazı metalibi istiyorlar.

Veya lisan-ı ıztırarıyla bir duadır ki, muhtar kalan her bir zîruh, kat'î bir iltica ile dua eder, bir hâmî-i meçhulüne iltica eder, belki Rabb-i Rahîm'ine teveccüh eder.

Bu üç nevi dua bir mâni olmazsa daima makbuldür.

Dördüncü nevi ki, en meşhurdur, bizim duamızdır. Bu da iki kısımdır: Biri fiilî ve hâlî, diğeri kalbî ve kâlîdir.

Meselâ, esbaba teşebbüs, bir dua-i fiilîdir. Esbabın içtimai, müsebbebi icad etmek için değil, belki lisan-ı hâl ile müsebbebi Cenab-ı Hak'tan istemek için bir vaziyet-i marziye almaktır. Hatta çift sürmek, hazine-i rahmet kapısını çalmaktır. Bu nevi dua-i fiilî, Cevad-ı Mutlak'ın isim ve ünvanına müteveccih olduğundan, kabule mazhariyeti ekseriyet-i mutlakadır.

İkinci kısım, lisan ile, kalp ile dua etmektir; eli yetişmediği bir kısım metalibi istemektir. Bunun en mühim ciheti, en güzel gayesi, en tatlı meyvesi şudur ki: Dua eden adam anlar ki, birisi var; onun hâtırât-ı kalbini ıştırır, her şeye eli yetişir, her bir arzusunu yerine getirebilir, aczine merhamet eder, fakrına meded eder.

İşte ey âciz insan ve ey fakir beşer! Dua gibi hazine-i rahmetin anahtarı ve tükenmez bir kuvvetin medarı olan bir vesileyi elden bırakma. Ona yapış; a'lâ-yı illiyyîn-i insaniyete çık. Bir sultan gibi, bütün kâinatın dualarını kendi duan içine al, bir abd-i küllî ve bir vekil-i umumî gibi ⁴إِيَّاكَ نَسْتَعِينُ

de, kâinatın güzel bir takvimi ol.

(Sözler, s. 353-355, Yeni Asya Neşriyat, Nisan-2023)

Yirmi Dördüncü Mektub'un Birinci Zeyli

قُلْ مَا يَعْبُرُكُمْ بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ⁵

Yani “Ey insanlar! Duanız olmazsa ne ehemmiyetiniz var?” mealindeki ayetin beş nüktesini dinle.

Birinci Nükte

⁴ Ancak Senden yardım isteriz (Fatiha Suresi: 5)

⁵ De ki: Eğer duanız olmasa Rabbim katında ne ehemmiyetiniz var? (Furkan Suresi: 77)

Dua bir sır-ı azîm-i ubudiyettir, belki ubudiyetin ruhu hükmündedir. Çok yerlerde zikrettiğimiz gibi dua üç nevidir.

- Birinci nevi dua istidad lisanıyladır ki bütün hububat, tohumlar, lisan-ı istidad ile Fâtır-ı Hakîm’e dua ederler ki “Senin nukuş-u esmanı mufassal göstermek için bize neşv ü nema ver. Küçük hakikatimizi sünbülle ve ağacın büyük hakikatine çevir.”

Hem şu istidad lisanıyla dua nev’inden birisi de şudur ki: Esbabın içtimaı, müsebbebin icadına bir duadır. Yani esbab bir vaziyet alır ki o vaziyet, bir lisan-ı hal hükmüne geçer ve müsebbebi Kadîr-i Zülcelâl’den dua eder, isterler. Meselâ su, hararet, toprak, ziya, bir çekirdek etrafında bir vaziyet alarak, o vaziyet bir lisan-ı duadır ki “Bu çekirdeği ağaç yap, yâ Hâlık’ımız” derler. Çünkü o mu’cize-i harika-i kudret olan ağaç, o şuursuz, câmid, basit maddelere havale edilmez, havalesi muhaldir. Demek içtima-ı esbab bir nevi duadır.

- İkinci nevi dua ihtiyac-ı fitrî lisanıyladır ki bütün zîhayatların iktidar ve ihtiyarları dahilinde olmayan hâcetlerini ve matlâblarını ummadıkları yerden vakt-i münasipte onlara vermek için Hâlık-ı Rahîm’den bir nevi duadır. Çünkü iktidar ve ihtiyarları haricinde, bilmedikleri yerden, vakt-i münasipte onlara bir Hakîm-i Rahîm gönderiyor; elleri yetiştiriyor. Demek o ihsan dua neticesidir.

Elhâsıl, bütün kâinattan dergâh-ı İlâhiyeye çıkan bir duadır; esbab olanlar, müsebbebatı Allah’tan isterler.

- Üçüncü nevi dua, ihtiyaç dairesinde zîşuurların duasıdır ki bu da iki kısımdır:

Eğer ıztırar derecesine gelse veya ihtiyac-ı fitrîye tam münasebettar ise veya lisan-ı istidada yakınlaşmış ise veya sâfi, halis kalbin lisanıyla ise ekseriyet-i mutlaka ile makbuldür. Terakkiyat-ı beşeriyenin kısım-ı a’zamı ve keşfiyatları, bir nevi dua neticesidir. Havarik-ı medeniyet dedikleri şeyler ve keşfiyatlarına medar-ı iftihar zannettikleri emirler, manevî bir dua neticesidir. Halis bir lisan-ı istidad ile istenilmiş; onlara verilmiştir. Lisan-ı istidad ile ve lisan-ı ihtiyac-ı fitrî ile olan dualar dahi bir mâni olmazsa ve şerâit dahilinde ise daima makbuldürler.

İkinci kısım: Meşhur duadır. O da iki nevidir: Biri fiilî, biri kavli. Meselâ çift sürmek, fiilî bir duadır. Rızık topraktan değil; belki toprak hazine-i rahmetin bir kapısıdır ki rahmetin kapısı olan toprağı saban ile çalar.

Sair kısımların tafsilâtını tayyedip yalnız kavli duanın bir iki sırlarını gelecek iki üç nüktede söyleyeceğiz.

İkinci Nükte

Duanın tesiri azîmdir. Hususan dua külliyyet kesb ederek devam etse, netice vermesi galiptir, belki daimîdir. Hatta denilebilir ki sebep-i hilkat-i âlemin birisi de duadır. Yani kâinatın hilkatinden sonra, başta nev-i beşer ve onun başında

âlem-i İslâm ve onun başında Muhammed-i Arabî Aleyhissalâtü Vesselâmın muazzam olan duası bir sebep-i hilkat-i âlemdir. Yani Hâlık-ı Âlem, istikbalde o zatı, nev-i beşer namına, belki mevcudat hesabına, bir saadet-i ebediye, bir mazhariyet-i esma-i İlâhiye isteyecek bilmiş, o gelecek duayı kabul etmiş, kâinatı halk etmiş.

Madem duanın bu derece azîm ehemmiyeti ve vüs'atı vardır; hiç mümkün müdür ki bin üç yüz elli senede, her vakitte, nev-i beşerden üç yüz milyon, cin ve ins ve melek ve ruhaniyattan had ve hesaba gelmez mübarek zatlar, bi'l-ittifak zat-ı Muhammedî Aleyhissalâtü Vesselâm hakkında rahmet-i uzma-i İlâhiye ve saadet-i ebediye ve husul-ü maksud için duaları nasıl kabul olmasın? Hiçbir cihetle mümkün müdür ki o duaları reddedilsin?

Madem bu kadar külliyet ve vüs'at ve devam kesb edip lisan-ı istidad ve ihtiyac-ı fitrî derecesine gelmiş; elbette o zat-ı Muhammed-i Arabî Aleyhissalâtü Vesselâm, dua neticesi olarak öyle bir makam ve mertebededir ki bütün ukûl toplansa, bir akıl olsalar, o makamın hakikatini tamamıyla ihata edemezler.

İşte ey Müslüman! Senin rûz-i mahşerde böyle bir şefîin var. Bu şefîin şefaatinı kendine celb etmek için Sünnetine ittiba et.

Eğer desen: Madem o Habibullahtır; bu kadar salâvat ve duaya ne ihtiyacı var?

Elcevap: O zat (asm) umum ümmetinin saadetiyle alâkadar ve bütün efrad-ı ümmetinin her nevi saadetleriyle hissedardır ve her nevi musibetleriyle endişedardır. İşte kendi hakkında merâtib-i saadet ve kemâlât hadsiz olmakla beraber hadsiz efrad-ı ümmetinin hadsiz bir zamanda hadsiz envâ-ı saadetlerini hararetle arzu eden ve hadsiz envâ-ı şekâvetlerinden müteessir olan bir zat elbette hadsiz salâvat ve dua ve rahmete lâyıktır ve muhtaçtır.

Eğer desen: Bazen kat'î olacak işler için dua edilir–meselâ husuf ve kûsuf namazındaki dua gibi. Hem bazen hiç olmayacak şeyler için dua edilir?

Elcevap: Başka Sözlerde izah edildiği gibi dua bir ibadettir. Abd, kendi aczini ve fakrını dua ile ilân eder. Zâhirî maksatlar ise o duanın ve o ibadet-i duaiyenin vakitleridir, hakikî fâideleri değil. İbadetin fâidesi, ahirete bakar. Dünyevî maksatlar hâsıl olmazsa “O dua kabul olmadı” denilmez. Belki “Daha duanın vakti bitmedi” denilir.

Hem hiç mümkün müdür ki bütün ehl-i imanın bütün zamanlarda, mütemadiyen kemâl-i hulûs ve iştîyak ve dua ile istedikleri saadet-i ebediye onlara verilmesin ve bütün kâinatın şهادetiyle hadsiz rahmeti bulunan o Kerîm-i Mutlak, o Rahîm-i Mutlak, bütün onların o duasını kabul etmesin ve saadet-i ebediye vücut bulmasın?

Üçüncü Nükte

Dua-i kavli-i ihtiyarînin makbuliyeti iki cihetledir: Ya aynı matlûbu ile makbul olur veyahut daha evlâsı verilir.

Meselâ, birisi kendine bir erkek evlât ister. Cenab-ı Hak, Hazret-i Meryem gibi bir kız evlâdını veriyor. “Duası kabul olunmadı” denilmez. “Daha evlâ bir surette kabul edildi” denilir. Hem bazen kendi dünyasının saadeti için dua eder. Duası ahiret için kabul olunur. “Duası reddedildi” denilmez, belki “Daha enfa bir surette kabul edildi” denilir. Ve hakeza...

Madem Cenab-ı Hak Hakîm’dir; biz Ondandır, O da bize cevap verir. Fakat hikmetine göre bizimle muamele eder. Hasta, tabibin hikmetini ittiham etmemeli. Hasta bal ister; tabib-i hâzık, sıtması için sülfo verir. “Tabib beni dinlemedi” denilmez. Belki ah u fizarını dinledi, işitti, cevap da verdi, maksudun iyisini yerine getirdi.

Dördüncü Nükte

Duanın en güzel, en latif, en leziz, en hazır meyvesi, neticesi şudur ki:

Dua eden adam bilir ki: Birisi var ki onun sesini dinler, derdine derman yetiştirir, ona merhamet eder. Onun kudret eli her şeye yetişir. Bu büyük dünya hanında o yalnız değil; bir Kerîm Zat var, ona bakar, ünsiyet verir. Hem onun hadsiz ihtiyacatını yerine getirebilir ve onun hadsiz düşmanlarını def edebilir bir Zatın huzurunda kendini tasavvur ederek, bir ferah, bir inşirah duyup, dünya kadar ağır bir yükü üzerinden atıp,

der. ⁶ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

Beşinci Nükte

Dua, ubudiyetin ruhudur ve halis bir imanın neticesidir. Çünkü dua eden adam, duası ile gösteriyor ki: “Bütün kâinata hükmeden birisi var ki en küçük işlerime ıttılâ var ve bilir. En uzak maksatlarımı yapabilir. Benim her halimi görür, sesimi işitir. Öyle ise bütün mevcudatın bütün seslerini işitiyor ki benim sesimi de işitiyor. Bütün o şeyleri O yapıyor ki en küçük işlerimi de Ondandır bekliyorum, Ondandır istiyorum.” İşte duanın verdiği halis tevhidin genişliğine ve gösterdiği nur-u imanın halâvet ve sâfililiğine bak,

قُلْ مَا يَعْبَرُ بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ⁷

sırrını anla ve

وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ⁸ fermanını dinle.

⁶ Ezelden ebede her türlü hamd ve övgü, şükür ve minnet Âlemlerin Rabbi olan Allah’a mahsustur (Fatiha Suresi: 2)

⁷ De ki: Eğer duanız olmasa Rabbim katında ne ehemmiyetiniz var? (Furkan Suresi: 77)

⁸ Rabbiniz buyurdu ki: Bana dua edin, size cevap vereyim (Mü’min Suresi: 60)

اَكْرَنْهُ خَوَاهِي دَادَ نَه دَادِي خَوَاهٍ denildiği gibi, “Eğer vermek istemeseydi, istemek vermezdi.”⁹

(Mektubat, s. 350-351-352-354, Yeni Asya Neşriyat, Nisan-2023)

İ'lem Eyyühe'l-Aziz!

Acz, nidanın madenidir; ihtiyaç duanın menbaidir.

Feyâ Rabbî, yâ Hâlıkî, yâ Mâlikî! Seni çağırmakta hüccetim hâcetimdir. Sana yaptığım dualarda uddetim fâkatimdir, vesilem fıkdan-ı hile ve fakrımdır, hazinem aczimdir, re'sü'l-malım emellerimdir, şefiim Habibin Aleyhissalâtü Vesselâm ve rahmetindir. Affeyle, mağfiret eyle ve merhamet eyle, yâ Allah, yâ Rahman, yâ Rahîm! Âmin.

(Mesnevi-i Nuriye, s. 120, Yeni Asya Neşriyat, Kasım-2024)

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ¹⁰
وَأَخِرُ دَعْوَاهُمْ أَنْ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ¹¹

⁹ Ebu Nuaym, Hilyetü'l-Evliya, 3:263

¹⁰ Seni her türlü noksandan tenzih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başka bizim hiçbir bilgimiz yoktur. Sen herşeyi hakkıyla bilir, her işi hikmetle yaparsın (Bakara Suresi: 32.)

¹¹ Duaları şu sözlerle sona erer: “Ezelden ebede kadar her türlü hamd ve övgü, şükür ve minnet, Âlemlerin Rabbi olan Allah’a mahsustur” (Yunus Suresi: 10.)